

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

5-2022

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

M.M.Karimov	
A.Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romanining inglizcha tarjimalarida leksik- stilistik bo‘yoqdorlikni saqlash tamoyillari	125
A.A.Shernazarov, X.J.Jamolova	
“Boburnoma”dagi forscha baytlarning mualliflari	129
M.B.Rajabova	
Alisher Navoiy ijodida marsiya va lavhalar	133
G.S.Qurbonova	
Nurali Qobul ijodida ayol ruhiyati tasviri	140
M.K.Mirzoyev	
Farzona Xo‘jandiy she‘rlarida motam marosimining badiiy ifodasi	145
M.A.Jo‘rayeva	
Cho‘lponning “Vayronalar orasida” asari janr xususiyatlari	149
L.A.Masharipova	
O‘zbekimning go‘zal urf-odatları	154

TILSHUNOSLIK

M.Y.Mamajonov, Z.A.Mirzamatova	
Diplomatik munosabatlar ramz va turlarining tasniflari	158
Z.Sh.Pazilova	
O‘zbek va nemis tillarida to‘y bilan bog‘liq leksik birliklar	163
M.Y.Xusaynova	
O‘zbek va ingliz tillarida paxta leksemasining lingvomadaniyatda aks etishi	168
M.M.Mamajanova	
Ingliz tili grammatikasining retseptiv ko‘nikmalarini o‘rgatish	172
N.A.Xoshimova, M.R.Nematjonova	
Tarjimada realiyalar masalasi	176
X.M.Maripova	
Frazeologik birliklarning lingvokulturologiya bilan bog‘liqligi	179
N.A.Mansurova	
Tilshunoslikda terminologiya masalalari	183
M.R.Komilova	
O‘zbek tilshunosligida o‘zlashma leksemalarning o‘rganilishi tarixi.....	187
J.X.Djamolov	
O‘zbek tilining davlat tili maqomiga erishish jarayoni	192
Sh.T.Yusupova	
Lingvistik interferensiya hodisasining mohiyati xususida	197
M.O.Batirxanova	
Somatik frazeologik birliklar tadqiqida “Madaniy kodlar”	201
G.X.Saydullayeva, O.P.Uralova	
“TikTok” ijtimoiy tarmoq izohlarida xorijiy so‘zlarning izohlarda ishlatilishi.....	203
M.M.Nurmatova, M.O.Oripova	
Nutqiy etiketni shakllantirishda madaniyat va ijtimoiy omillarning o‘rni.....	206

MATEMATIKA

A.K.Yusupova, B.Qurbonov	
Ba‘zi biologik jarayonlarni differensial tenglamalar yordamida o‘rganish	209
O‘.U.Ismailov	
Atoqli otlar nazariyasi va semantikasi.....	214

FIZIKA– TEXNIKA

E.X.Bozorov, M.A.Abdullayeva	
Oliy ta‘lim muassasalarida “radiatsiya xavfsizligi” fanini o‘qitishda interfaol metoddan foydalanish	218

NURALI QOBUL IJODIDA AYOL RUHIYATI TASVIRI

ОБРАЗ ЖЕНСКОГО ДУХА В ТВОРЕНИИ НУРАЛИ КАБУЛ

SPIRITUAL DEPICTION OF THE FEMALE IN THE WORK OF NURALI KABUL

Qurbonova Gulbahor Safarovna¹¹Qurbonova Gulbahor Safarovna

– Jizzax DPU o'zbek adabiyotini o'qitish metodikasi kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya

Maqolada zamonaviy o'zbek adabiyotining iste'dodli yozuvchisi Nurali Qobul qalamiga mansub "Salom, tog'lar" qissasining bosh qahramoni Zulayho obrazi misolida o'zbek ayollariga xos bo'lgan fazilatlar xususida so'z boradi. Shuningdek, ayol ruhiyati tasviri orqali urushning ayollar taqdiriga salbiy ta'siri yozuvchi tomonidan qanday yoritib berganligi tahlilga tortilgan.

Аннотация

В данной статье ведется слово о добродетельных качествах, свойственных узбекским женщинам на примере Зулейхо, главного героя повести Нурали Кабула «Салом тоғлар!» («Добро вам, горы!»), талантливого писателя современной узбекской литературы. А также анализируется проблема мастерства писателя показывающее негативное влияние войны на судьбы женщин в примере женского сердца, женского духа.

Abstract

The article tells about the qualities inherent in Uzbek women using the example of the image of Zulayho, the main character of the story "Hello, mountains", which belongs to the pen of Nurali Kabul, a talented writer of modern Uzbek literature. Also, through the image of the female psyche, the issue of how the negative impact of war on women's fate was illuminated by the writer was subjected to analysis.

Kalit so'zlar: ayol, tuyg'u, mehnatkashlik, muhabbat, urush, oila, dunyoqarash, xat, manfaat, sadoqat.

Ключевые слова: женщина, чувство, трудолюбие, любовь, война, семья, письмо, выгода, верность.

Key words: woman, feeling, hardwork, love, war, family, letter, interest, devotion.

Kirish. Adabiyot yaralibdiki, unda ezgulik va yovuzlik kurashi, sevgi va muhabbat, urush va tinchlik mavzulari bilan birga oddiy insoniy munosabatlarga asoslangan ota va bola, ona va farzand, ayol mavzulari ham abadiydir.

Xalqimizda "ayol – bu oilaning ruhidir. U baxtli bo'lsa, oila baxtli bo'ladi", degan fikrlar mavjud. Bu fikrlar nechog'lik to'g'ri ekanligi xalq og'zaki ijodi namunalarida ham, mumtoz adabiyotda ham ko'plab kuylangan. Ayniqsa, XX asr va mustaqillik davri o'zbek adabiyotida ayollar dunyosi, onalar olami alohida mavzu sifatida yaratila boshlandi. Ana shunday ayollar obrazi bosh qahramon qilib olingan asarlardan biri XX asrning 80-yillarida yaratilgan "Salom, tog'lar" asaridir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. O'tmishni va bugunni yaxshi biladigan, hayotiy saboqlarni o'qigan va uqqan, ma'naviy yuksak, ijodiy fantaziyasi boy yozuvchining hamma vaqt o'quvchisiga aytadigan gapi bo'ladi. U ana shu zarur gapga mos keladigan shakl, ifoda yo'sini, tasvir va talqin topmaguncha, uni mukammallikka yetkazmaguncha orom olmaydi, tinib-tinchimaydi. His va aqlning natijasi o'laroq yaralgan badiiy tasvir "ijodkorni faqat his-tuyg'uga berilib real hayot talablaridan uzoqlashib ketishiga... yoki umuminsoniy axloq talablaridan chetga chiqishga yo'l qo'ymaydi" [B.Sarimsoqov. 2:79-b]. Ana shunday umumaxloq talablaridan chetga chiqilmagan, afsonalar bilan birgalikda hayot haqiqati aks ettirilgan "Salom, tog'lar" qissasini Nurali Qobul 29 yoshida yozgan. Yozuvchi Zulayho obrazi misolida jamiyatni, urush davri voqealarini va shu orqali ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy hamda ma'naviy-axloqiy masalalarni yoritib bergan.

Qissa qahramoni Zulayho tarbiyali, mehnatkash. Sho'rolar davri qissalarining tipik obrazi. Lekin N.Qobul bu obrazga xos bo'lgan ijobiy fazilatlarining ildizini shu qadar asoslaydiki, o'quvchi beixtiyor yozuvchi badiiy olamining haqiqatlariga singib ketadi. Unga bu fazilatlar, ehtimol, otasidan o'tgandir. Zulayhoning otasi u uch oylik vaqtida qamoqqa olinib, qaytib kelgach, bir kundan so'ng vafot etadi. Zulayho otasini eslayolmasa ham onasining ta'rifidan biladi: "Otasi unaqa katta ishlarda ishlagan ham emas, lekin mehnatkash, biror nimaga unnamasa turolmaydigan odam bo'lgan ekan. Shuning uchunmi ko'plarning dasturxonida tanqis bo'lgan non ularning dasturxonidan hech arimas

ADABIYOTSHUNOSLIK

ekan” [Nurali Qobul. 4:40-b.]. Otasidagi bu kabi mehnatkashlik Zulayhoda ham ko‘rinadi: maktabdan kelgach, qo‘zilarni yaylovga olib chiqib boqadi, dalaga borib o‘tin terib keladi, echkini sog‘ib onasiga yordamlashadi va hokazo.

Tadqiqot metodologiyasi. Qissada eng chiroyli tasvir Zulayho va G‘oyibnazar o‘rtasidagi munosabatlar tasviri. Barcha xalq, barcha millat, barcha davr uchun xos bo‘lgan muhabbatning milliyligimiz bilan uyg‘unlashgan ko‘rinishi kitobxonga ma‘qul keladi. O‘zbek yigitlari, ba‘zan, sevgan qizini erkalab, ismining o‘rniga boshqa otlar bilan chaqiradi. G‘oyibnazar ham Zulayhoni erkalatib “Qorako‘z” deb chaqiradi.

“G‘oyibnazar qiziq: Zulayho bilan yurganida hech qachon uning otini aytib chaqirmaydi, “Qorako‘z”, deydi. Aytishicha, Zulayhoning ko‘zi qoramiqday qora emish. Bu gaplarni u qanday topar ekan? Bu ismni undan boshqa hech kim bilmaydi...”

Tavba, namuncha u hadeb G‘oyibnazarni o‘ylaydi. To‘g‘ri, u Zulayhoga ko‘p yaxshiliklar qilgan... Biroq shuning uchun uni shu qadar ko‘p o‘ylashi kerakmi?” [Nurali Qobul. 4:46-b.]. Mana shu jumalarning o‘ziyoq Zulayhoning G‘oyibnazarga bo‘lgan munosabatini yoritib bergan. Yozuvchi ham ortiqcha bayonchilikka berilmaydi, izohga hojat qoldirmagan. Ular orasidagi sof, samimiy munosabatlar mana shunday hayotiy tasvirlarda ochib beriladi. Bir o‘rinda G‘oyibnazarning Zulayhoga xat berish jarayoni ham bor. Lekin xatda ham “sevdim”, “o‘ldim”, “kuydim” kabi jumlar uchramaydi. Yozuvchining mahorati shundaki, urush davridan hayotiy haqiqatni badiiy haqiqatga aylantira olgan.

Yangi o‘quv yili boshlanishidan oldin G‘oyibnazar har galgidek kitoblarini Zulayhoga berar ekan, tumandan olib kelgan ro‘molining uchiga allaqachon yozib qo‘ygan, lekin berishga yuragi betlamay yurgan qog‘ozni tugib berdi. Kitoblar bilan birga qip-qizil ro‘molni olar ekan, umrida birinchi marta sovg‘a olayotganligi sababmi, uyalganidanmi yuzlari yal-yal yonib ketdi.

“ – Qorako‘z, anavi tugunni yechib ko‘ring! – u shunday dedi-yu otilganicha ko‘chaga chiqib ketdi...”

“Qoramiqday qaro qoshing,
Qalbginamni qiynaydi.
Qilichmisol kipriklaring,
Qaro ko‘zni qiymaydi...”

Zulayho xatni o‘qib, bir zum turib qoldi. She‘ning mohiyatiga unchalik tushunib yetmasa-da, bu satrlar ro‘moldan ham qimmatli ekanini tushundi. Maktubni darhol kitoblarining orasiga yashirdi...” (Nurali Qobul. 4:49-bet).

To‘rtlik Nurali Qobul ijodiga mansub. Unda alliteratsiya (q tovushining ohanglashuvi) san‘atining muvaffaqiyatli qo‘llanilishi bilan birga adabiy tilimizda iste‘moldan chiqib ketgan, lekin shevada mavjud bo‘lgan “qoramiqday” so‘zining qo‘llanilishi tahsinga loyiq. Bu misralar orqali yozuvchi G‘oyibnazarning Zulayhoga bo‘lgan muhabbatini ko‘rsatib bermoqda. Zulayho uchun ham, G‘oyibnazar uchun ham mana shu xatning o‘zi yetarli. O‘zi yoqtirgan insondan tuhfa qilingan ro‘mol hamda hech qanday munosabat va fikrlar bildirilmagan, to‘rt misradan iborat xatni Zulayho eng qimmatli narsa bilib avaylab olib yuradi. Unga bag‘ishlangan to‘rt qator she‘r tun-u kun o‘z xayollari og‘ushida yuradigan Zulayhoni shoshirib qo‘yadi. U o‘zini qo‘yarga joy topolmay, cheksiz shirin tuyg‘ular bag‘rida his qiladi.

Zulayho Sharq ayollariga, o‘zbek qizlariga xos bo‘lgan mehnatkashligi, mehribonligi bilan birga ibo, hayo kabi fazilatlar jam bo‘lgan go‘zal obrazdir. Uning G‘oyibnazarga bo‘lgan muhabbati cheksiz bo‘lsa-da, u yozgan xatga javob yozmaganligidan ham buni bilsa bo‘ladi. Yoki har safar Toshbuvi xola ularnikiga kirib G‘oyibnazarning topish-tutishi yaxshi bo‘lib qolganligini, uning boshini ikkita qilib qo‘ymoqchiligini aytgan vaqtda u uyalganidan biror bahona bilan chiqib ketishi, xuddi, G‘oyibnazar yozgan xatni muallimasi Muhabbat opa bilib qoladigandek undan qo‘rqishi, xijolat chekishi Zulayhoning milliy ruhda tarbiya topgan qiz ekanligini ko‘rsatadi.

Toshbuvi xola G‘oyibnazarni uylantiraman deb niyat qilgan bo‘lsa ham, G‘oyibnazar Zulayhoga bo‘lgan munosabatni oshkor qila olmaydi. Qishloqdoshlarining: “-Sizni qiynab yurmay deb shundoqqina qo‘shningizning qizini ko‘ndirib o‘tiribdi, yana nima kerak?”,-degan hazilidan so‘ng Toshbuvi xola bitta-yarimta suqilib, shayton oralamasin degan maqsadda Enaqiz xolaga ko‘nglini yoradi. Enaqiz xola ham indamay rozi bo‘lib, to‘y marosimlarini boshlab yuboradi.

Zulayhoga yetishishni yulduz qadar yiroq his qilgan G'oyibnazar xursand. Zulayho ham bu kunlarni orziqib kutgan. Biroq har bir qizda bo'lgani kabi uning ham ko'ngli allanechuk g'alati tuyg'ulariga limmo-lim edi. Ehtimol, onasini yolg'iz tashlab ketayotganligi uchundir.

Fotiha to'yi bo'layotganligi vaqtida yozuvchi yana bir milliy odatimizni ochib beradi. Odamlar ko'zidan uzoq bo'lish uchun o'tinxonada o'tirgan Zulayho oldiga qo'shni qiz Gulandom kiradi:

“-Biznikiga yurarkansiz, enam aytdila, - dedi u qo'lidagi parvardani sanar ekan.

- Voy, tashqarida odamlar bor-ku?
- Odamlar uyga kirib ketishdi.
- Otanglar qaerda?
- Shu yerda, samovar qaynatyaptila, hayla.
- Urushmaydilarmi?
- Yo'q, endi siz katta kelinchak bo'lyapsiz-ku, qanday urishadila?
- Sekinroq gapirsang-chi, mushtdek qizcha bo'la turib, uyalmaysan-a!

Ular bog' orqali soyga tushib, Gulandomlarnikiga ketishdi” [Nurali Qobul. 4:74-bet].

Bu dialog to'yi bo'layotgan qizning uyatdan odamlar, qarindoshlar ko'ziga ko'rina olmasligi, ko'zdan uzoqroq yurishi bilan bog'liq o'zbekligimizga xos ko'rinish bilan birga “urishmaydilarmi” jumlasining o'zidan Zulayhoning qay darajada soddaligini ko'rsatgan.

G'oyibnazar va Zulayhoning nikoh to'ylaridan hech qancha vaqt o'tmasdan Matqobil amaki urush boshlanganligi haqidagi xabarni olib keladi. Ishq otashida mast bo'lib yurgan juftlik uchun borliq faqat ishqdan iboratdek edi. Sovuq urush xabaridan so'ng G'oyibnazar urushga ketishga tayyorgarlik ko'ra boshladi, Toshbuvi, Enaqiz, Zulayholarning uzoq yig'i-sig'isidan so'ng G'oyibnazarning urushga jo'nab ketish kuni keldi.

O'z suygan insoningni olis manzilga, yana dahshatli olov bag'riga jo'natishdan og'ir narsa yo'q bo'lsa kerak dunyoda. Har qancha bo'lsa ham Zulayho o'zini tutdi. Hali kelinlik chillasidan chiqishga ulgurmay yorini urushga jo'natgan Zulayho uchun viqorli Oyqor ham mung'ayib qolganday tuyuladi. “Salom, tog'lar” qissasida Zulayho boshiga tushgan savdo – xotin-qizlarning urush tufayli yaqinlaridan uzoqda bo'lishi, yoridan ayrilish motivini jahon adabiyotida, xususan, qardosh xalqlar adabiyotida ham uchratishimiz mumkin. Masalan, Chingiz Aytmatovning “Jamila” qissasi qahramoni Jamila ham to'ylaridan hech qancha vaqt o'tmasdan turmush o'rtog'ini urushga kuzatadi. O'zi esa front ortida xizmat qiladi. Zulayho ham Jamila kabi dala ishlariga chiqa boshlaydi. G'oyibnazar ketganidan keyin u ishlagan brigadaga o'roqchi bo'lib ishga chiqadi. O'roqchilar orasida kelinchaklar ko'pchilikni tashkil etardi. Ayrim shilqim aravakashlar va xirmon ishchilari yoshi bir joyga borib qolgan bo'lsa ham, ularga gap tashlashar, behayo so'zlar aytishardi. Bunday paytlarda Qorako'z qo'rqqanidan birorta ayolga mahkam yopishib olardi. Ba'zi erkaknamo, hech nimadan qaytmaydigan ayollar ular bilan basma-bas aytishar, og'zidan bodi kirib shodi chiqardi. Zulayho esa ularning gap-so'zlaridan uyali, boshqa tomonga ketib qolardi.

Shu o'rinda badiiy tahlilning qiyosiy tipologik metodidan foydalanib Zulayho va Jamila obrazlarini taqqoslab o'rganishimiz lozim. Zulayho yuqoridagi fikrlardan bilish mumkinki, iboli, hayoli, og'ir-vazmin, mulohazali ayol obrazi. Jamila esa bu borada uning aksi: sho'x, ko'nglidagini “tars-tars” aytadi-qo'yadi, erkaknamo xarakterli ayol obrazi.

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Jamila va Zulayho taqdirlari juda o'xshash bo'lsa-da, har ikkisinin xarakterlari har-xil. Shu sabab bu o'xshash taqdirlar yakuni ham turlicha. Zulayho har-xil hazillardan, gap-so'zlardan uzoqroq yurishga harakat qilsa, Jamila buning aksi. U hattoki yigitlardan ham tortinib o'tirmaydi. Armiyadan qaytib kelgan yigitlar bilan qiz-juvonlarning suv bo'yida tapir-tupur olishib bir-birini suvga itarib o'yin kulgu qilgan vaqtda Jamilaning o'zini tutishidan ham buni bilsa bo'ladi. Faqat Doniyor unga qarab turganini ko'rgachgina: “ – Yetar, hazilning tagi zil bo'lmasin tag'in!” “Nari tur”, [Aytmatov Chingiz. 1:42-b] - deya unga hazil qilayotgan yigitlarning ko'krigidan itarib yuboradi.

Jamila hayotni, o'zini sevardi va oxir oqibat bu sevgisi Doniyorni tanlashga undadi. Zulayhoning esa o'z juftiga bo'lgan sevgisi cheksiz va oxir oqibat shu cheksizlikka g'arq bo'ldi.

Insoniyatning taqdiri qanday kechishi uning oilasi, atrof-muhit, o'z xarakteriga ham bog'liq. Zulayho ulg'aygan muhit sadoqatni, muhabbatni uning ko'ksiga jo qilgan (uning onasi Zulayho go'dakligidayoq beva qolgan bo'lsa ham ikkinchi bor turmush qurmagan). Zulayho butun vujudi bilan

ADABIYOTSHUNOSLIK

G'oyibnazarni sevdi. Hayotni, har bir nafasini usiz tasavvur qila olmasdi. Shu sabab ham ayrilqqa chiday olmadi. Aqldan ozish darajasigacha yetay dedi. Oxir oqibat o'zini halokatga duchor qildi.

“Oy yorug'ida nim tovlanib turgan muzliklar sari poyintar-soyintar qadam tashlab yurib ketdi... “Alvido, tog'lar! Yer yuzida hamma bir-birini sevadigan bo'lganda, odamlar orasidan nafrat va xusumat yo'qolganda, bizni abadiy uyqudan uyg'oting! Biz shunda: “Salom, tog'lar” – deya qayta tug'ilamiz!” [Nurali Qobul. 4:138-bet]

Muzliklar bag'ri tomon oshiqayotgan Zulayhoning xayoliga kapitan Rusovdan kelgan xat keladi va orqaga qaytishga harakat qiladi. U iziga qaytmoqchi bo'lib archaga yopishadi. Afsuski, qor ko'chkisi barchasini tep-tekis qilib ketadi.

Shunday qilib, Jamila sevgisi tufayli oilasidan voz kechib, Donyorni tanlab, o'zi xohlagan, izlagan baxt tomon ketdi. Zulayho esa turmush o'rtog'iga bo'lgan mehri, muhabbati tufayli o'zi sevgan tog' va muzliklar qariga qo'shilib ketdi.

Yozuvchi Zulayho obrazi misolida o'zbek ayollariga xos bo'lgan iffat, or-nomus, sadoqat kabi fazilatlarini ko'rsatib bermoqchi bo'lgan, bizningcha. Axir, boshqacha bo'lishi ham mumkin emasdi. O'zbek adabiyotida eng ko'p kuylangan mavzulardan biri aynan shu: ayol sadoqati.

Qissaning fojiali – Zulayhoning o'limi bilan yakun topishida yozuvchining ma'lum bir maqsadi amalga oshirilgan. Urush insonlar boshiga yetkazgan kulfatlardan yana birini ko'rsatgan.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). “Jamila” qissasi qahramoni Jamilani ham qoralashdan yiroqmiz. Axir, u ham inson, u ham nozik qalbli ayol. Uning ham sevisiga, sevilishga haqqi bor edi. Jamilaning Donyor bilan ketib qolishiga bir necha sabablar bor. Birinchidan, Jamila Zulayho kabi o'zi sevib, ko'ngil qo'yib turmushga chiqmagan. Ikkinchidan, Jamilaning Zulayhodagi kabi oilani mustahkamlovchi, er-xotinni bog'lab turuvchi ne'mat – farzandi ham yo'q. Uchinchidan, Jamila Zulayho kabi o'ziga turmush o'rtog'ining bor-yo'g'i deb baho bera olmas edi. Chunki Sodiq har safar xat yozganida otasiga, oyisiga, ishchan oyisiga salom yo'llar, ana undan keyin butun qavm-qarindoshlarining sog'lig'ini so'rar va oxirida “shuningdek, xotim Jamila ham eson-omon yuribdimi?” – deb bir og'iz qistirib o'tardi. Axir, Jamila bu oilaga shu inson uchun, Sodiq uchun kelgan. Afsuski, u hammadan keyin (ota-onasidan keyin bo'lsa ham mayli edi), butun qarindosh-urug'lardan so'ng eslanadi. Shu sabab ham “Jamila har safar xatni qo'lga olishi bilan o'z-o'zidan qizishib ketar, uni harislik bilan tez-tez o'qiy boshlardi. Lekin xatning oxiriga yaqinlashgan sayin yuzidagi quvonch alangalari so'nib, rangi o'chib, qoshlari yana chimirilib qolardi. Ba'zida xatni oxirigacha o'qib chiqishga ham sabri chidamay hafsalasi pir bo'lardi-yu, g'ing demasdan, go'yo qarz olgan narsasini qaytarib berayotganday bo'shashib, xatni oyimning qo'lga tutqazardi”, [Aytmatov Chingiz. 1:16-b]- deydi yozuvchi.

Adabiyotshunoslik lug'atida “San'atkor ifodalomoqchi bo'lgan fikr badiiy obrazda tugal aytilmaydi (ya'ni kitobxon og'ziga chaynab solib qo'yilmaydi). Badiiy obrazning ayrim chizgilari punktir (uzuq-uzuq chiziq) bilan tortiladi. Ya'ni san'atkor badiiy obrazda ma'lum imkoniyatlar yaratadi-da, ularni ro'yobga chiqarishni o'quvchiga qoldiradi. Bu xil imkoniyatlar, ayniqsa, “ob'yektiv tasvir” yo'sinidan borilgan, yozuvchi xolis kuzatuvchi mavqeyida turgan asarlarda kuchli namoyon bo'ladi. Garchi asarda tasvirlangan narsa bitta bo'lsa-da, o'quvchilar (ijodiy tasavvur imkoniyati, xarakteri, dunyoqarashi va b.ga ko'ra) turlicha bo'lgani uchun konkret badiiy obrazlarning ongida turlicha akslanadi, turli xulosalarga olib keladi”, [D.Quronov va boshq. 3:47-b] — deyiladi. Shu o'rinda aytishimiz mumkinki, yozuvchi Jamilani ham, Sodiqni ham qoralamagan yoki oqlamagan. Mana shu birgina xatdan kitobxonning o'zi xulosa chiqarishiga qo'yib bergan.

Aslida, Sodiq Jamila uchun alohida ikki enlik xat yozganida edi, “Jamilam” deb uni sog'inganligi haqida aytganida edi, “meni kut, men albatta qaytaman” deganida edi, ehtimol, Jamila ham turmush o'rtog'iga kerak ekanligini, Sodiq olisda bo'lsa ham oila baxtini, uning sevgisini his qila olar edi. Ana o'shanda u ham munosib javob qaytarib, uni kutishi mumkin edi. Ammo Jamila hech qachon Sodiqning iliq tuyg'ularini, sevgisini his qila olmadi. Shuning uchun ham, balki Jamila o'zi xohlagan, kutgan mehri izlab boshqadan topdi. Taniqli adabiyotshunos, tanqidchi Ozod Sharafiddinovning bir fikri bor: “Davrlar har qancha o'zgarmasin, insonni harakatga keltiruvchi asosiy omil shaxsiy manfaat bo'lib qolaveradi. Insonning bu xislati ruslarning “Baliq chuqur joyni izlaydi, inson esa yaxshi joyni” degan maqolida yaxshi ifodalangan” [Ozod Sharafiddinov. 5:238-b.]. Xuddi shunday, bu hayotda hamma narsa ijobiy ma'noda manfaatlar evaziga quriladi. Er ayoliga mehr ko'rsatsa, ayoli ham mehr ko'rsatadi. Ayoli eriga bor mehrini berar ekan, undan ham shunday javob

kutadi. Menimcha, Chingiz Aytmatov bu asarni faqat Jamilaning sevgisi yoki xiyonatinigina ko'rsatib berish uchun yozmagan, aksincha mehr-muhabbat bor joyda "hayot" bo'lishini uqtirmoqchi bo'lgan. Oila mustahkamligida qanaqa davr bo'lishidan qat'iy nazar oila boshi mas'ul ekanligini yana bir bor ko'rsatib bergan. Zulayho esa hamisha G'oyibnazarning sevgisini, unga kerakligini his qildi. Shuning uchun ham turmush o'rtog'i uchun jon berishga ham tayyor edi. Zulayho haqiqiy o'zbek ayoli timsoli: mehribon qiz, g'amxo'r qo'shni, sadoqatli yor, mehnatkash fuqaro. Bu asarlar qachon, qaysi davrda yaratilmasin ular bizga yashash sharoitimizdan, hayotimizda yuz berayotgan voqealardan kerakli xulosalar chiqarib, sermazmun hayot kechirishimizga dasturul amal bo'lib xizmat qiladi.

Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib, amerikalik afg'on yozuvchisi Xolid Husayniyning "... urushda or-nomus tinchlik paytidagidan ham ko'ra ko'proq ahamiyatga ega", [Xolid Husayniy. 7:338-bet] - degan fikrlarini keltirishni joiz bildik. Chunki jangga kirayotgan har qanday jangchi ortida ayol kishi turadi. Jangga kirishish uchun jasoratni ana shu ayoldan oladi. Xoh u ona, xoh rafiq, opa-singil yoki farzand bo'lsin.

"Salom, tog'lar" qissasida yozuvchining mahorati yana shunda ko'rinadiki, asar qurilishi faqat muallif nutqi va dialogik nutqlardan iborat emas. Monologik nutqlardan ham keng foydalangan. Buni asosan Zulayhoning o'zi bilan bo'lgan suhbatlarida ko'rishimiz mumkin. Shuningdek, qissadagi peyzaj qissaning umumiy mazmun-mohiyatini ochishda muhim rol o'ynagan. Asar tili ravon, sodda, xalqchil. Undagi tabiat tasvirlari, obrazlar, xususan, Zulayho obrazi bilan tanishar ekanmiz, Norboy Xudoyberganovning "Nurali Qobul o'tkir ijtimoiy muammolarni dadil ko'tarib chiqib, ularni chuqur idrok etishga, beqiyos badiiy umumlashmalarni, original, yangi tiplar yaratishga astoydil kirishgan yozuvchi sifatida tanilyapti", [Qobul, Nurali. 6:229-bet.] - degan e'tirofi qanchalar to'g'riligiga ishonch hosil qilamiz.

ADABIYOTLAR

1. Aytmatov Chingiz. Jamila: qissa. –T.: "Sharq", 2005. (Aytmatov Chingiz. Jamila: a short story. - T.: "Sharq", 2005.)
2. B.Sarimsoqov. Badiiylik asoslari va mezonlari. T.2004. (B. Sarimsakov. Fundamentals and criteria of art. T. 2004.)
3. D.Quronov va boshq. Adabiyotshunoslik lug'ati. T. "Akademnashr". 2010. (D. Kuronov et al. Literary dictionary. T. "Academic edition". 2010)
4. Nurali Qobul. Johillik va qotillik: qissalar. Toshkent, "IJOD-PRESS" nashriyoti, 2017. (Nurali Kabul. Ignorance and Murder: Stories. Tashkent, "IJOD-PRESS" publishing house, 2017)
5. Ozod Sharafiddinov. Ijodni anglash baxti. Toshkent.: "Sharq", 2004. (Ozod Sharafiddinov. The happiness of realizing creativity. Tashkent.: "Sharq", 2004.)
6. Qobul, Nurali. Kechikkan turnalar (matn): qissa va hikoyalar / N.Qobul. – Toshkent: "Tafakkur", 2015. (Kabul, Nurali. Late cranes (text): tales and stories / N. Kabul. - Tashkent: "Tafakkur", 2015.)
7. Xolid Husayniy, "Ming quyosh shu'lasini". "Yangi asr avlodi", 2020-yil. (Khalid Hosseini, "A Thousand Suns". "Generation of the New Century", 2020.)